

Van doopvont naar avondmaals- tafel

*Pastorale uitleg
van de liturgische
formulieren bij
doop, belijdenis
en avondmaal*

Dr. W. Verboom

Inhoud

Woord vooraf 9

DEEL 1 13

Formulier om de Heilige Doop te bedienen aan de kleine kinderen van de gelovigen

Inleiding	15
1. In zonden ontvangen en geboren	21
2. In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest	24
3. De doop teken en zegel van Gods verbond	35
4. De kinderdoop	41
5. Het zondvloedgebed	50
6. De doopvragen	57
7. De bediening van de doop en het dankgebed	65

DEEL 2 71

Formulier voor de Openbare Geloofsbelijdenis

Inleiding	73
1. Gebed	80
2. Inleiding op de geloofsbelijdenis	83
3. De geloofsbelijdenis	88
4. Opneming onder de belijdende leden, belijdenis en gebed	98

DEEL 3 105

Formulier om het Heilig Avondmaal te houden

Inleiding	107
1. De instelling van het avondmaal	109
2. De voorbereiding op het avondmaal	115

3. De betekenis van het avondmaal	126
4. Gebed en ‘omhoog de harten’	136
5. De viering van het avondmaal	141
6. De dankzegging voor het avondmaal	144
BIJLAGE 1	148
1. Formulier om de Heilige Doop te bedienen (aangepast taalgebruik)	149
2. Formulier voor de openbare geloofsbelijdenis (aangepast taalgebruik)	154
3. Formulier om het Heilig Avondmaal te houden (verkort en aangepast taalgebruik)	159
BIJLAGE 2	167
Gespreksvragen voor een gesprekskring	167
Literatuur	172

Woord vooraf

De klassiek gereformeerde liturgische formulieren zijn over het algemeen niet erg geliefd. Veel mensen vandaag vinden dat ze passen bij het geloof en de kerk uit de tijd van de Reformatie in de zestiende eeuw, maar niet meer bij die van vandaag. Alleen al het taalgebruik staat ver van hen af. Bovendien vinden zij ze (te) lang.

Dat is jammer. Het is mijn ervaring dat we een schat aan geestelijke leiding ontvangen in onze liturgische formulieren. Maar dan moet je wel de moeite nemen om naar ze te luisteren. Dan worden zij een gids voor een evenwichtig, persoonlijk geloofsleven. Ook krijgen ze betekenis voor het leven van de gemeente als lichaam van Christus. Pastoraat bij uitnemendheid. We ontmoeten in de liturgische formulieren een door levenservaring beproefde pastor voor ons geloofsleven.

De koppeling aan de ‘beproefde route’: doop – belijdenis – avondmaal biedt daarbij een helpende structuur.

Dit boek kan zijn dienst bewijzen voor een persoonlijke oefening in de betekenis van de Heilige Doop, de openbare geloofsbelijdenis en de viering van het Heilig Avondmaal. Voortdurend is er de verbinding met het leven van de christelijke gemeente. Daarom kan het boek ook gebruikt worden voor het geloofsgesprek in de gemeente. Hiervoor zijn de gespreksvragen bedoeld, die de lezer achter in het boek aantreft.

Het geheel bestaat uit drie delen. Steeds wordt eerst een gedeelte van het formulier dat besproken wordt, weergegeven. Daarna volgt een pastorale toelichting. Ook zijn regelmatig citaten, liederen en gedichten toegevoegd.

In dit boek wil ik het goud van de erfenis van de Reformatie overdenken. Ik ben me ervan bewust dat dit niet voor het eerst gebeurt. Ik denk bijvoorbeeld aan het geschrift van prof.dr. W. van 't Spijker,

Zijn verbond en woorden, en van dr. J.G. Woelderink, *Het doopsformulier*. In deze publicaties vindt men ook het een en ander over de geschiedenis van de liturgische formulieren. Ik denk in het bijzonder aan de fijnzinnige, pastorale publicatie van ds. C. van der Wal *Amen en beamen. Doop – Belijdenis – Avondmaal*. Het boek dat u nu in handen hebt, heeft een soortgelijke doelstelling als dat van Van der Wal, maar dan meer afgestemd op onze tijd.

Graag wijs ik ook op meer recente literatuur over de liturgische formulieren, zoals *Gedoopt in de Naam. Het doopformulier aan Gods gemeente uitgelegd* van de hand van ds. J.J. Verhaar en *Tastbaar aanwezig. Schatten uit het avondmaalsformulier*, geschreven door drs. C.H. Hogendoorn. Ik beveel ze van harte aan. Het eigene van mijn publicatie is dat ik vooral wil ingaan op de *pastorale betekenis* van de liturgische formulieren. Om als leerlingen van de Reformatie aan de voeten te zitten van een gids voor geloof en gemeente, waardoor zoveel generaties vóór ons geloofsonderricht en leiding hebben mogen ontvangen. Dat de samenkomst van de gemeente daarvan een onmisbaar onderdeel is, wordt dan meer en meer duidelijk. Geloven is wel persoonlijk, maar je doet het niet in je eentje; je doet het in de wonderlijke gemeenschap van de gemeente.

Als tekst van de formulieren gebruikte ik de hertaling, geïnitieerd door de Gereformeerde Bond, gebruikt in het *Dienstboek voor de Protestantse Kerk in Nederland*. Voor de tekst van de Belijdenisgeschriften maakte ik gebruik van de *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland*.

Ten slotte: in bijlage 1 vindt de lezer de liturgische formulieren in enigszins gemoderniseerd Nederlands. Het avondmaalsformulier heb ik bovendien ingekort. Gemeenten waarin dit klassieke formulier als erg lang wordt ervaren, zijn hier wellicht mee geholpen. Ook vindt de lezer in bijlage 2 gespreksvragen. Ze zijn bedoeld voor een gesprekskring in de gemeente over de liturgische formulieren. Een beknopte literatuurlijst vindt de lezer achter in het boek.

Graag spreek ik mijn dank uit aan dr.ir. J. van der Graaf en ds. H. Veldhuizen. Hun waardevolle suggesties heb ik graag in de tekst verwerkt.

Van harte hoop ik dat deze publicatie tot zegen voor de lezers mag zijn, waarbij het geloof in Jezus Christus als onze persoonlijke Zaligmaker centraal staat. Ik denk in het bijzonder aan hen die de openbare belijdenis van hun geloof (zullen) afleggen of die dat onlangs hebben gedaan.

Ik heb slechts één houvast in leven en in dood:
mijn trouwe Heiland die zijn kostbaar bloed vergoot,
heeft heel de prijs betaald voor al mijn schuld en zonden,
Hij heeft mij vrijgekocht, uit satans strik ontbonden;
ik heb de zeggenschap over mijzelf verloren,
met lichaam en met ziel mag ik Hem toebehoren.
(*Weerklank*, lied 366:1 (tekst H. van 't Veld))

W. Verboom
Harderwijk, voorjaar 2021

DEEL 1

Formulier om de Heilige Doop te bedienen aan de kleine kinderen van de gelovigen

Of weet u niet dat wij allen die in Christus Jezus gedoopt zijn, in Zijn dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat evenals Christus uit de doden is opgewekt tot de heerlijkheid van de Vader, zo ook wij in een nieuw leven zouden wandelen (Rom. 6:3-4).

Inleiding

Dopen in de Bijbel

Het woord *dopen* is afgeleid van dompelen, de vertaling van het bijbelse woord *baptein* of *baptizein*. Het gaat om een godsdienstige handeling waarbij men wordt ingedompeld of ondergedompeld in water. Deze handeling heeft oude wortels in Israël. Reeds in de wetten die God aan zijn volk had gegeven lezen we over reinigingsrituelen (vgl. Num. 19). De spits van de reiniging is gericht op de afwassing van de zonde. Van deze reinigingsrituelen is de doop afgeleid. In het latere Israël kent men de zogenaamde *proselietendoop* (*mikwè*). Heidenen die overgaan tot het joodse geloof worden gedoopt, als een teken van afwassing van het onreine leven in het heidendom. In het Nieuwe Testament lezen we over de doop door Johannes in de Jordaan (Mat. 3:6). Het is de doop van de bekering van een leven in de zonde en het begin van een nieuw leven overeenkomstig de Tora van de Heere. Deze beide vormen van de doop moeten we onderscheiden van de doop die Jezus instelt. Ze hebben iets voorlopigs en missen de volheid van het heil dat Jezus Christus tot stand heeft gebracht (vgl. Hand. 19:1-5). De doop zoals wij die kennen is ingesteld door Jezus bij de uitzending van de twaalf discipelen. In Mattheüs 28:19 lezen we daarover:

Ga dan heen, onderwijs al de volken, hen dopend in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest, hun lerend alles wat Ik u geboden heb, in acht te nemen.

Petrus grijpt erop terug in zijn preek op het Pinksterfeest wanneer hij zegt:

Bekeer u en laat ieder van u gedoopt worden in de Naam van Jezus Christus, tot vergeving van de zonden. (...) Want voor u is de belofte en voor uw kinderen en voor allen die veraf zijn, zovelen als de Heere, onze God, ertoe roepen zal (Hand. 2:38-39).

Gedoopt worden in en met water

Wanneer iemand in de tijd van het Nieuwe Testament gedoopt wordt, gebeurt dat door onderdompeling in (liefst) stromend water. Het is een zichtbare uitbeelding van de afwassing van de zonden. Een bezegeling dat men deelt in het wonder van Gods heil dat Hij door zijn Zoon tot stand heeft gebracht. Wie gedoopt is, behoort bij Jezus, deelt in Zijn genadegaven en wordt opgeroepen om door de Heilige Geest Hem te volgen in een nieuw leven van geloof en bekering (Hand. 8:26-40). Cruciaal in de doop is de betekenis van het water. Daar zitten twee kanten aan:

Ten eerste is water een symbool van een graf: een watergraf. Men gaat bij de doop onder *in* water. Het symboliseert het sterven met Christus. Men wordt met Hem begraven, maar men staat ook weer met Hem op, zoals men opstaat uit het doopwater. In Romeinen 6:4 lezen we daarover:

Wij zijn dan met Hem begraven door de doop in de dood, opdat evenals Christus uit de doden is opgewekt tot de heerlijkheid van de Vader, zo ook wij in een nieuw leven zouden wandelen.

Ten tweede is het ondergedompeld worden in water een afbeelding van reiniging. Men wordt gedoopt *met* water. De reinigingsrituelen in Israël lieten dat al zien. Zoals water het vuil van het lichaam afwast, zo wast het bloed van Jezus Christus onze zonden af. Een voorbeeld hiervan is wat we lezen over de doop van Paulus (toen nog Saul geheten). Wanneer Ananias in Damascus bij hem komt, zegt hij tegen hem: ‘Sta op, laat u dopen en uw zonden afwassen onder aanroeping van de Naam van de Heere’ (Hand. 22:16). De doop wordt ook het bad van de wedergeboorte genoemd (Titus 3:5). Ze beeldt uit en verzegelt de werkelijkheid van de nieuwe geboorte, van boven af, door de Heilige Geest, waarover Jezus met Nicodemus spreekt:

Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Als iemand niet geboren wordt uit water en Geest, kan hij het Koninkrijk van God niet binnengaan (Joh. 3:5).

Onderdompeling en besprenkeling

De doop kan worden bediend door onderdompeling of door besprenkeling. In het Nieuwe Testament lezen we nog alleen over onderdompeling. Eeuwenlang is dit gebruik gebleven in de kerk. In kerken die alleen de volwassendoop kennen, is de doop door onderdompeling nog steeds in gebruik. De doophuizen (*baptisteria*) bij de kerken in landen aan de Middellandse Zee herinneren eraan. Ook kinderen werden bij hun doop wel ondergedompeld in het water in een doopvont. Nadat ze gedoopt waren, hief men hen op uit het water en kregen ze een nieuw wit doopkleed aan, in de Reformatie ‘Westerhemd’ genoemd. Het is het teken van de reiniging van de zonden en van het nieuwe leven dat het kind in de relatie met Jezus Christus ontvangt. Onze witte doopjurk herinnert daaraan. Het zal vermoedelijk wel vooral vanwege het klimaat geweest zijn dat de onderdompeling is vervangen door de besprenkeling of begieting van het voorhoofd van het kind. Het voorhoofd is de plaats van onze identiteit. Is het voorhoofd gedoopt, dan is de hele mens gedoopt. Ook de besprenkeling heeft bijbelse wortels. Ze kan bijvoorbeeld worden afgeleid van het ritueel van de besprenkeling van het volk Israël door Mozes met het bloed van het verbond, zoals we daarover lezen in Exodus 24.

De doop in de Vroege Kerk

Vanaf de tijd van het Nieuwe Testament is de doop een onmisbaar onderdeel van het leven van de kerk geweest. In de geschriften uit de tijd van de Vroege Kerk blijkt dat de doop gezien wordt als de *toegang* tot de christelijke kerk. Door de doop wordt men ingelijfd in de kerk als het lichaam van Christus. Men kan deze betekenis van de doop herkennen aan de plaats van de doopvont in oude kerken. Wanneer de doop niet meer plaatsvindt in het baptisterium (doophuis), wordt zij bediend in een doopvont die zich *bij de ingang* van de kerk bevindt. Meestal is het in de Vroege Kerk gebruik dat de kinderen van mensen die gedoopt worden bij hun toetreden tot de kerk, ook gedoopt worden. In de catacomben in Rome bevinden zich kleine graven van kinderen met het teken van de vis (Ichthus): hét teken van de doop en het behoren tot de christelijke gemeente.

De doop in de Reformatie

De Reformatie in de zestiende eeuw betekent ook een reformatie van de doop. Men wijst de gedachte af dat de doophandeling als zodanig (*ex opere operato*) een verborgen kracht van de genade aan de dopeling zou schenken. In de gereformeerde traditie wordt de doop vooral gezien als het zichtbare teken en zegel van Gods verbond, met de belofte van de vergeving van zonden. Calvijn (1509-1564), een van de vaders van de gereformeerde traditie, maakt voor de betekenis van de doop onderscheid tussen het teken en de betekende zaak. Het teken is het water. De betekende zaak is de reiniging en vergeving van zonden en de wedergeboorte door de Heilige Geest. Daarin deelt de dopeling niet automatisch door de doophandeling zelf, maar door het geloof dat de Heilige Geest bewerkt. Bij de kinderdoop speelt het geloof van de ouders een belangrijke rol. Calvijn wijst de nooddoop af. Als een kind door bepaalde omstandigheden nog niet gedoopt is, dan staat dat de zaligheid van het kind niet in de weg. Ook het nog niet gedoopte kind is kind van de gemeente en deelt derhalve ook in de door God beloofde zegeningen van het verbond.

Deze opvatting van Calvijn vinden we terug in ons klassiek gereformeerd doopformulier dat we straks bespreken. Belangrijk is het uitgangspunt dat God de handelende is in de doop. De gedachte dat de gelovige de handelende persoon is in zijn of haar doop is de opvatting van de wederdopers, die de doop zien als een daad van de gelovige, waarmee hij betuigt dat hij in Christus gelooft en wedergeboren is. De gelovige laat zich dopen, kiest ervoor. Zo wordt de mens de handelende in de doop. Op dit punt gaan de wegen tussen de lutherse en gereformeerde reformatie enerzijds en de (weder)dopers anderzijds uiteen. Dat is tot op de dag van vandaag zo gebleven. We komen er nog op terug.

De doop als sacrament

De doop is een handeling met een geheel eigen betekenis. We spreken terecht over de *Heilige Doop*. Hij is niet door mensen ingesteld, maar – zoals we zagen – door de Zoon van God. Precies daarom is de doop geen gewone, inwisselbare handeling. Hij heet een *sacrament*, dat letterlijk een (*geloofs*)*geheim* betekent. Dat wil zeggen dat de Heilige Doop – evenals het Heilig Avondmaal – een bijzonder door God

gekozen middel is om ons te doen delen in Zijn heil. Een sacrament bevat een teken en een betekende zaak. Het teken in de doop is het water. De betekende zaak is de afwassing van zonden. We zagen dat Calvijn ons dat geleerd heeft. In de *Heidelbergse Catechismus* lezen we een mooie omschrijving van een sacrament.

Vraag 66: Wat zijn sacramenten?

Antwoord: Sacramenten zijn heilige, zichtbare tekenen en zegels, door God ingesteld, om ons door het gebruik daarvan de belofte van het Evangelie des te beter te doen verstaan en die voor ons te verzegelen, namelijk dat Hij ons op grond van het enige offer van Christus, aan het kruis volbracht, uit genade vergeving van zonden en het eeuwige leven schenkt.

Het klassiek gereformeerd doopformulier

De uitdrukking *formulier van de Heilige Doop* kun je opvatten als: een uitleg van *de betekenis* van de Heilige Doop. Tegelijk biedt het formulier ook een leidraad voor de *bediening* van de doop. Zo krijgt het formulier – net als dat voor de openbare geloofsbelijdenis en het Heilig Avondmaal – twee bedoelingen. In de eerste plaats geeft het ons onderwijs in de betekenis van onze doop. Dat is echt iets van de Reformatie. Wij mogen en moeten als (mondige) gemeente weten wat er gebeurt als de doop bediend wordt. In de tweede plaats geeft het formulier aanwijzingen *hóe* wij de doop moeten bedienen. Dan gaat het om de liturgische vormgeving van de doopbediening. De tweede bedoeling vloeit uit de eerste voort. Als het duidelijk is wat de doop voor ons betekent, kunnen we daaruit afleiden *hoe* deze moet worden bediend. Zo vormen het didactische en het liturgische deel van ons doopformulier een twee-eenheid.¹

De belangrijkste auteur van het formulier is Caspar Olevianus (1536–1587), predikant te Heidelberg. De inhoud van het formulier ontleende hij aan het formulier dat in de kerkorde van de Palts (1563) voorkomt. Ook maakte hij gebruik van andere formulieren, zoals dat van Johannes á Lasco (1499–1560) en Marten Micron (1523–1559), dat gebruikt werd in de Hollandse vluchtelingengemeente in Londen.

---

¹ Zie J.J. Verhaar, *Het doopformulier aan Gods gemeente uitgelegd*, Heerenveen 2017.

Het formulier zoals wij het kennen gaat terug op een Nederlandse bewerking uit 1566 door Petrus Datheen (1531-1588), predikant van de vluchtelingengemeente te Frankenthal bij Heidelberg. Op verzoek van de synode van Dordrecht in 1574 is het formulier verkort door Caspar van der Heyden (1530-1586), predikant te Antwerpen. Tot op de dag van vandaag is het formulier een betrouwbare gids gebleken in de gereformeerde traditie. De nu volgende bespreking van het formulier is als volgt verdeeld:

1. In zonden ontvangen en geboren
2. In de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest
3. De doop teken en zegel van Gods verbond
4. De kinderdoop
5. Het zondvloedgebed
6. De doopvragen
7. De bediening van de doop en het dankgebed.

Luther

Luther verkeerde eens in grote aanvechting.
Toen stond hij op en schreef op de muur:
Baptisatus sum: ik ben gedoopt.

1. In zonden ontvangen en geboren

Het formulier

De hoofdsom van de leer van de Heilige Doop omvat de volgende drie delen: In de eerste plaats zijn wij met onze kinderen in zonden ontvangen en geboren. Daarom zijn wij mensen, op wie de toorn van God rust, zodat wij in Zijn rijk niet kunnen komen, tenzij wij opnieuw geboren worden (Ef. 2:3; Joh. 3:3). Dat leert ons de ondergang in en besprenkeling met het water (Rom. 6:4). Daardoor wordt ons de onreinheid van onze ziel aangewezen. Zo worden wij geroepen een afkeer van onze zonden te hebben, ons voor God te verootmoedigen, en onze reiniging en zaligheid buiten onszelf te zoeken.

TOELICHTING

De doop: persoonlijk en gemeenschappelijk

Voordat we overgaan tot de bespreking van het doopformulier, is het goed om te bedenken dat de doop zowel betrekking heeft op de gemeenschap van de christelijke gemeente als op ons persoonlijk geloofsleven. Het gemeenschappelijke en het persoonlijke gaan hier samen op. Wanneer we de doop alleen betrekken op de gemeente, komt de betekenis van de doop voor ons persoonlijk geloofsleven tekort. En andersom: wanneer we de doop alleen op ons persoonlijk leven betrekken, dan komt de betekenis van de doop voor de gemeente tekort. We zullen beide elementen in het oog moeten houden. In het onderricht over de doop en over de bediening van de doop in het formulier zien we beide accenten dan ook telkens oplichten.

Drie delen

Het formulier begint met ons te leren dat het in onze doop gaat om drie kernzaken van het christelijk geloof, namelijk de kennis van onze ellende door onze zonden, van onze verlossing daarvan door

Christus en van onze dankbaarheid voor deze verlossing. We vinden deze drie delen ook in de *Heidelbergse Catechismus* en in het avondmaalsformulier. Ze vormen het patroon van onze persoonlijke en gemeenschappelijke geloofsrelatie met God. Ze zijn als het ware een drie-eenheid. Het ene deel kan niet los gezien worden van de andere delen. Waar het ene deel niet is, zijn de andere delen er ook niet. De doop onderwijst ons in alle drie de kernen, zoals we zullen zien. Het doopformulier bestaat daarom uit deze drie delen.

Het water

Het eerste wat de doop mij persoonlijk leert is dat ik zondig ben (de kennis van mijn ellende). Daar wijst het water op. Het spreekt in woordeloze taal: je moet gewassen worden, want je bent vuil door de zonde. Dan gaat het maar niet om de buitenkant van mijn leven, maar om het kwaad dat diep in mij zit. De zonde is door de zondeval van Adam en Eva in de wereld gekomen. Zij verbraken de relatie met God (Gen. 3). Daardoor zijn zij los van God gaan leven, zoals de verloren zoon uit Lukas 15. Hun zonde is niet tot henzelf beperkt gebleven, maar is tot al hun nakomelingen doorgedrongen. De doop leert me: jij deelt in hun zonde. Dat is mijn erfzonde of oorsprongszonde. David zegt het zo:

Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, in zonde heeft mijn moeder mij ontvangen (Ps. 51:7).

Ik *doe* daarom niet alleen zonden, maar ik *ben* zondig, ik ben zelfs in zonden ontvangen en geboren. Bij een pasgeboren kind zie je dat niet meteen. Maar al spoedig wordt het zichtbaar in concrete zonden. Hierdoor wordt mijn doop heel persoonlijk. Omdat ik zondig ben, sta ik in de schuld bij God. Zo heeft God het namelijk niet bedoeld toen Hij ons schiep. We onteren Hem door onze zonden. We hebben Zijn toorn verdiend (Ef. 2:3). We moeten gereinigd worden.

Wedergeboorte

Het formulier zegt het zo: Je moet wedergeboren worden, opnieuw geboren worden. Anders kun je niet in het rijk van God komen. De

Heilige Geest moet je leven radicaal vernieuwen, zodat je niet langer bij God vandaan leeft, maar tot Hem terugkeert, berouw hebt over je zonde(n) en bidt om vergeving. Daarover spreekt Jezus met Nicodemus als Hij zegt: ‘Als iemand niet opnieuw geboren wordt, kan hij het Koninkrijk van God niet zien’ (Joh. 3:3). Jezus zegt ook dat we moeten geboren worden uit water en Geest (Joh. 3:5). Hij verbindt zó het vernieuwende werk van de Heilige Geest met het water van de doop.

Ootmoed en geloof

Dit is het eerste wat het water van de doop me leert. Het maakt me klein. Ik leer van het water wie ik ben voor God. Ik moet gereinigd worden van het vuil en de schuld van mijn zonden. Dat wil de Heilige Geest mij schenken. Heel leerzaam formuleert het formulier dan: We worden door de doop geroepen om een afkeer van onze zonde te hebben, ons voor God te verootmoedigen en onze reiniging en zaligheid buiten onszelf te zoeken. Als we dat leren, ontdekken we in het water van de doop het wonder van Gods genade. Het water zegt niet alleen dat ik gewassen moet worden. Het zegt ook: het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon reinigt jou van alle zonde (1 Joh. 1:7). De kennis van mijzelf en de kennis van wie God voor mij is in Zijn Zoon Jezus Christus mogen in het geloof samen op gaan. Over dat wonder van Gods zondaarsliefde en hoe we daarin delen, gaat het in het tweede deel van ons formulier.

De liturgische formulieren voor doop- en avondmaalsdiensten en voor de openbare belijdenis van het geloof nemen in een groot deel van de protestantse kerken een belangrijke plaats in. Door de klassieke formuleringen komt de rijke inhoud van deze formulieren echter niet altijd tot zijn recht. In dit boek legt dr. W. Verboom de drie formulieren op heldere en pastorale wijze uit voor de gemeente. Daarbij heeft de auteur de drie formulieren hertaald naar eigentijdse taal en het avondmaalsformulier ook iets ingekort. Gespreksvragen achter in het boek maken het geschikt voor bespreking in de gemeente.

Dr. W. Verboom is emeritus hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland voor de Geschiedenis van het Gereformeerd Protestantisme. Van zijn hand verschenen veel boeken, onder andere over de Nederlandse belijdenisgeschriften.

NUR 709

ISBN 978 90 435 3664 6

9 789043 536646

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT